

theater van elkaar scheidt, over een grote dramaturgie die opnieuw de functie omschrijft van wat het theater in de huidige samenleving kan betekenen. Hoezeer onze voorkeur ook kan uitgaan naar het binnenskamers gesprek met artiesten of naar de intimiteit van het schrijfproces, toch is het die 'grote dramaturgie' die vandaag vooral onze aandacht vraagt. De onbestemdheid van het postmoderne idioom lijkt tot het verleden te behoren. Toch doet de nieuwe wereldorde zich niet aan ons voor als een helder veld waarin het makkelijk is lijnen te trekken en wegen uit te stippelen. Er wacht de huidige theatermaker veel werk: enerzijds om de door hem in de voorbije decennia verworven autonomie van zijn kunst te vrijwaren en anderzijds om aan te tonen dat hij geen onverschillige is, die vrijblijvend in deze wereld staat. Meer dan ooit is de kunstenaar vandaag iemand geworden die zich niet meer uitsluitend kan beperken tot het stellen van vragen, tot het volvoeren van die verhelderende functie van de tegenstem. Maar hij zal zich ook moeten inschakelen in het vinden van oplossingen, in het ten dienste stellen van zijn creativiteit aan problemen die het puur artistieke misschien te buiten gaan. Het vinden van een koppeling tussen een geëngageerde artistieke autonomie enerzijds en een geëngageerde maatschappelijke functie anderzijds lijkt mij één van die zeer moeilijke taken waarvoor het theater zich vandaag gesteld ziet.

Als er al een inzicht is dat kunstenaars hebben verworven en dat hen fundamenteel onderscheidt van politici, dan ligt dit wel in het besef dat elke situatie – of het nu gaat om de creatie van een werk of om de oplossing van een probleem – vraagt om een zeer specifieke, geïndividualiseerde benadering. Neuroloog-psycholoog Oliver Sacks pleit voor een wetenschap van het individuele omdat hij tot de vaststelling is gekomen dat men een individu niet met ziekte- of andere schema's te lijf kan gaan, maar dat elke persoonlijkheid haar eigen ordeningsprincipes hanteert. Kunstenaars weten dat. Zij ondervinden dagelijks dat elk verschillend materiaal om een even verschillende behandeling vraagt en dat de omgangswijzen als het ware gedictieerd worden door het object zelf. Geen twee migranten lo-

pen rond met identieke vragen; geen twee wijken kunnen in hun problemen geholpen worden met identieke oplossingen. Voor elk conflict, voor elke wrijving moet nagegaan worden welke oorzaken eraan ten grondslag liggen en hoe vanuit de gegeven context dient gereageerd. Als politici dit zouden begrijpen en als kunstenaars vanuit hun specifieke bekendheid met dit soort fenomenen hen hierbij zouden kunnen helpen, zou er misschien minder tijd verloren gaan, meer leed uit de wereld geholpen kunnen worden. Kunst mag vandaag vooral niet tot ornament worden, tot luxeproduct, of tot slaapverwekkend amusement.

Maatschappelijk discours

Als ik enerzijds de steeds meer onheilspellende berichten in verband met de groeiende werkloosheid hoor, het verhaal van die duizenden mensen die perspectiefloos worden, en als ik anderzijds naar aberrante uitwassen in andere gebieden kijk, ook in de culturele sector – denken we maar aan de discussie over het salaris van Gerard Mortier in Salzburg – dan grijpt de twijfel mij soms aan. En toch weet ik zeker dat kunst – in dit geval theater – verdedigd moet worden.

Eén van de verdedigingswijzen die een kunst ter beschikking heeft, is het maatschappelijk discours dat rond haar wordt gevoerd. De theatergeneratie van de jaren '80 bijvoorbeeld is mede gedefinieerd, geëvalueerd en in haar betekenis naar een publiek toe verduidelijkt geworden door een generatie critici die zich toen voornamelijk in het tijdschrift *Etcetera* verzamelden. Sindsdien zijn er nieuwe generaties denkers gevolgd die hoofdzakelijk werden geleverd door de afdelingen theaterwetenschap van de verschillende universiteiten. Vandaag lijkt deze studie theaterwetenschap in precare toestand te verkeren; door de plotse dood van Dina Hellekens van de vub en door de ziekte van Carlos Tindemans van de uia werd het denkpotentieel als het ware onthoofd. Maar ingrijpender nog is de maatschappelijke mentaliteit die studies als bijvoorbeeld theaterwetenschap als economisch niet nuttig beschouwt; men wil ze eerder afbouwen dan opbouwen. Op deze plaats bin-

in mijn hoedanigheid als dramaturg, een hoedanigheid waarin theorie en praktijk steeds de twee innig verstrengelde aders zijn geweest waaruit werk kon ontstaan, wil ik een vurig pleidooi houden voor de vrijwaring én de ontwikkeling van de studie van de theaterwetenschap. De praktijk heeft de theorie altijd nodig, maar vandaag wellicht meer dan ooit. Vandaag dienen contexten/samenhangen helder gemaakt te worden, er moeten bruggen gebouwd, wij hebben nood aan denkers over de grote en over de kleine dramaturgie.

Kracht

In alle ellende die er heerst, verspreid over de wereld, en in de prioriteiten die je jezelf dan daartegenover stelt als individu, twijfel ik vaak aan de zin van het werk dat ik doe. Dat soort momenten/dagen zal elk bewust denkend mens wel meemaken. Er is op die ogenblikken een tekst die mij altijd weer de kracht geeft om ermee door te gaan, een fragment uit het boek *Is dit een mens?* van diezelfde Primo Levi, wellicht het meest indringende, aangrijpende relaas dat over een verblijf in Auschwitz en over de waanzin van de kampen geschreven werd. Het gaat om één hoofdstuk uit dat boek dat heet *De zang van Ulysses*. Levi vertelt erin hoe hij wordt uitgenodigd door Jean, een jonge Elzasser die piccolo, dit wil zeggen loopjongen-klerk is van de barak, om samen met hem voor de hele groep de soep te gaan ophalen: een geprivilegieerd baantje. Jean die vloeiend Frans en Duits spreekt vraagt aan Levi of hij hem geen Italiaans kan leren. Ze zoeken een omweg uit om tot bij de soep te komen, die veel tijd in beslag neemt en toch niet opvalt, en plots zegt Levi: '*De zang van Ulysses* uit Dantes *La Divina Commedia*. Wie weet hoe en waarom ik op die gedachte ben gekomen: maar we hebben geen tijd om een keuze te maken; het uur is al geen uur meer. Als Jean intelligent is, zal hij me begrijpen. Hij zal me begrijpen: vandaag voel ik me tot alles in staat'. De verzen wellen stilaan in Levi op en hij vertaalt ze goedschiks kwaadschiks in het Frans. Het ene rijmwoord brengt het volgende voort. Soms weet hij het niet meer, maar in een tomeloze passie citeert hij Dante. Hij zou de soep van die dag ervoor geven, zegt hij, om op een bepaald rijmwoord te komen.